

ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΙΕΡΑ ΤΩΝ ΚΛΙΤΥΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Άλκηστις Χωρέμη Σπετσιέση
Επίτιμος Έφορος Ακροπόλεως

Μετά την περιήγηση των ενότητων της κατοίκησης στη δεξιά (νότια) πλευρά της Αίθουσας των Κλιτύων της Ακρόπολης και του ιερού της Νύμφης στην αριστερή (βόρεια) πλευρά της αίθουσας, προχωρούμε στις ενότητες των μεγάλων ιερών της νότιας κλιτύς (Ασκληπιείο, Διονυσιακό) καθώς και των μικρών ιερών αγροτικού χαρακτήρα της βόρειας κλιτύς (Πανός, Νυμφών, Απόλλωνος Υποακράιου, Αφροδίτης και Αγλαύρου).

Στη μέση της νότιας πλευράς της αίθουσας κυριαρχεί ένα μεγάλο ενεπίγραφο αμφίγλυφο, που ήταν ορόσημο του Ασκληπιείου (εικ. 1). Στις δύο όψεις του αναγράφεται και απεικονίζεται το χρονικό της ίδρυσης του ιερού στην Αθήνα, το 420/419 π.Χ., με πρωτοβουλία του Αθηναίου Τηλεμάχου, ο οποίος έφερε από την Επίδαυρο ένα άγαλμα του θεού. Τον 4ο αι. π.Χ. κατασκευάστηκαν ο ναός και ο βωμός του ιερού, καθώς και δύο στοές, μία διώροφη δωρική και δεύτερη ιωνική, ενώ τη ρωμαϊκή εποχή προστέθηκε μια τρίτη στοά και ένα πρόπυλο. Τη φήμη του ιερού μαρτυρούν τα πολυπληθή αναθήματα (αφιερώματα), τα περισσότερα από τα οποία είναι μαρμάρινα και χρονολογούνται από το 400 π.Χ. και μετά. Ορισμένα είναι μεγάλα

ανάγλυφα με πολυπρόσωπες παραστάσεις, τα οποία αφιέρωσαν εύποροι λατρευτές, ενώ άλλα είναι μικρά, που αφιέρωσαν απλοί πολίτες.

Ένα από τα παλαιότερα αναθηματικά ανάγλυφα που χρονολογείται γύρω στο 400 π.Χ. φέρει παράσταση του Ασκληπιού να κάθεται σε βράχο ή ομφαλό, ανάμεσα στη σύζυγό του Ηπιόνη και έναν άνδρα λατρευτή. Ένα άλλο ίδιας χρονολογίας εντυπωσιάζει με την απλότητα και γραφικότητά του. Είναι αφιέρωμα ενός απλού αμαξά, που εικονίζεται με το κάρο του να έρχεται προς την Ασκληπιακή τριάδα (Ασκληπιό, Ηπιόνη και Υγεία), προφανώς για να τους ευχαριστήσει για την ιατρική τους βοήθεια.

Από τα αφιερώματα του 4ου αι. π.Χ. το πιο εντυπωσιακό είναι το αναθηματικό ανάγλυφο σε μορφή δύο ενωμένων σε ορθή γωνία κτηρίων, ενός ναϊσκου και μιας στοάς. Στον ναϊσκο εικονίζονται όρθιος ο Ασκληπιός με την σύζυγό του Ηπιόνη καθιστή σε δίφρο, ενώ δίπλα στέκεται η κόρη τους Υγεία. Στο δεξιό μέρος λατρευτές φέρουν στον βωμό έναν χοίρο για τη θυσία και άλλα δώρα μέσα σε μεγάλο κιβώτιο (κίστη), που κρατάει η τελευταία στη σειρά μορφή (εικ. 2).

Ένα πολύ ενδιαφέρον είδος αναθημάτων, ανάλογο με τα σημερινά τάματα, ήταν τα ανατομικά ανάγλυ-

Εικ. 1. Η Αίθουσα των Κλιτύων της Ακρόπολης. Αριστερά διακρίνεται το αμφίγλυφο του Τηλεμάχου και τα άλλα εκθέματα από το Ασκληπιείο και το ιερό του Διονύσου

ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΙΕΡΑ ΤΩΝ ΚΛΙΤΥΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Εικ. 2. Αναθηματικό ανάγλυφο με την Ασκληπιακή τριάδα και λατρευτές του 4ου αι. π.Χ. από το Ασκληπιείο

φα, που εικονίζαν τα μέλη του ασθενούς που έπασχαν (οφθαλμούς, αυτί, μαστό, πόδι). Τα ανάγλυφα αυτά είτε τα κρεμούσαν σε τοίχους είτε τα προσάρμοζαν σε κόγχες πάνω σε πεσσούς, όπως το ανάθημα του Πραξίου, που ήταν το άνω τμήμα γυναικείου προσώπου με ένθετα μάτια από ημιπολύτιμο λίθο (β' μισό 4ου αι. π.Χ.) (εικ. 4).

Στη συνέχεια ακολουθεί η ενότητα του ιερού και του θεάτρου του Διονύσου, ο οποίος ήταν θεός της βλάστησης, του κρασιού και του εκστατικού χορού, ο οποίος λατρευόταν στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης σε ιερό με περίβολο, που περιλάμβανε ένα ναό του 6ου αι. π.Χ. και νοτιότερα δεύτερο του 4ου αι. π.Χ. Την ενότητα σηματοδοτεί μια μεγάλη μάσκα του θεού (1ος αι. μ.Χ.).

Από τις λατρευτικές τελετές προς τιμήν του θεού γεννήθηκε σταδιακά το δράμα. Την εποχή των μεγάλων τραγικών ποιητών Αισχύλου, Σοφοκλή, Ευριπίδη (5ος αι. π.Χ.) το θέατρο είχε χωμάτινη ορχήστρα, σκηνή και καθίσματα από ξύλο, πλην λίγων λίθινων εδωλίων. Επί άρχοντος Λυκούργου (330 π.Χ.) απέκτησε τη μνημειακή μορφή του με λίθινα καθίσματα χωρητικότητας 15.000 θεατών. Η λειτουργία του ως θεάτρου σταμάτησε με την εισβολή των Ερούλων το 267 μ.Χ.

Μια ανάγλυφη πλάκα με θεατρικά προσωποεία σηματοδοτεί την ενότητα του θεάτρου. Ακολουθεί το άγαλμα Παπποσιληνού, ο οποίος φέρει στους ώμους του τον μικρό Διόνυσο που κρατάει μια μάσκα θεά-

Εικ. 3. Ανάγλυφη πλάκα με θεατρικά προσωποεία (αριστερά) και άγαλμα Παπποσιληνού με τον Διόνυσο του 2ου αι. π.Χ. (δεξιά) από το ιερό του Διονύσου

τρου. Πρόκειται για ρωμαϊκό αντίγραφο του 2ου αι. π.Χ. ενός πρωτότυπου έργου του 5ου αι. π.Χ. (εικ. 3). Εντυπωσιακές είναι δύο πλάκες με ανάγλυφες χορεύτριες σε όμορφες στάσεις, που ανήκαν σε επένδυση μεγάλης βάσης αγαλμάτων (εικ. 5). Οι μορφές ερμηνεύτηκαν ως οι Ώρες, κόρες του Διός και της Θέμιδος και αδελφές των Μοιρών, ή ως προσωποποιήσεις των εποχών του έτους. Πρόκειται για έργα νεοαττικού εργαστηρίου (1ος αι. π.Χ.-1ος αι. μ.Χ.), εμπνευσμένα από πρωτότυπα του πλούσιου ρυθμού του 5ου-4ου αι. π.Χ.

Εκτός από τα μεγάλα ιερά στις πλαγιές της Ακρόπολης υπήρχαν και μικρά ιερά αγροτικού χαρακτήρα σε πλατώματα του βράχου ή μέσα σε σπηλιές.

Στη δεξιά (νότια) πλευρά της αίθουσας, μετά τα εκθέματα του οικισμού και την ενότητα της οικίας Πρόκλου, εκτίθενται ανάγλυφα και επιγραφές από τα πιο πάνω ιερά. Δυο ανάγλυφα προέρχονται από το ιερό στην περιοχή της κρήνης του Ασκληπιείου, όπου σύμφωνα με φιλολογικές αλλά και αρχαιολογικές μαρτυρίες υπήρχε λατρεία των Νυμφών, του Πανός, του Ερμή και της Αφροδίτης. Το ένα είναι ανάθημα του τέλους του 5ου αι. π.Χ., που αφιερώθηκε από τον Άρχανδρο στις Νύμφες και τον Πάνα, όπως μας πληροφορεί η επιγραφή στο μέτωπο του γείσου. Αριστερά ο αναθέτης μπροστά σε απλό υπαίθριο βωμό, δεξιά τρεις Νύμφες και επάνω αριστερά ψηλά προβάλλει ο τραγόμορφος θεός Παν μέσα από σπηλαιώδες άνοιγμα. Το δεύτερο ανάγλυφο είναι αρχαϊστικό (β' μισό

ΕΚΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΑ ΙΕΡΑ ΤΩΝ ΚΛΙΤΥΩΝ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

2ου αι. π.Χ.). Εκονίζει αριστερά τον Πάνα να παίζει σύριγγα, τον Απόλλωνα με κιθάρα να κάθεται σε βράχο, ενώ ο Ερμής με φτερωτά σανδάλια και κρατώντας το κηρύκειό του λειτουργεί ως οδηγός των τριών Νυμφών που χορεύουν γύρω από βωμό. Δεξιά συνωστιζόμενοι λατρευτές παρακολουθούν τη σκηνή.

Μια επιγραφή μας πληροφορεί για τη λατρεία του Βλαύτη και της Γης Κουροτροφου σε κοινό ιερό (1ος-2ος αι. μ.Χ.) στα νοτιοδυτικά του οχυρωματικού πύργου της Ακρόπολης, όπου είχε χτιστεί ο ναός της Αθηνάς Νίκης. Με το ιερό συνδέεται και το ιδιότυπο ανάθημα του υποδηματοποιού Σίλωνα. Πρόκειται για πανύψηλη στήλη, που στο άνω μέρος της εικονίζει ανάγλυφα τον ίδιο τον αναθέτη σεβίζοντα πάνω σε σανδάλι (=βλαύτη), που ερμηνεύτηκε ως λαλούν σύμβολο του «ήρωος επί Βλαύτη», προς το οποίο έρπει κυματιστά ένα μεγάλο φίδι (εικ. 6).

Στη συνέχεια τρεις αναθηματικές επιγραφές (1ου αι. μ.Χ.) μας πληροφορούν για το ιερό του «Απόλλωνος Υποακράιου ή «υπ' Άκραις (πέτραις)», μέσα στο ομώνυμο σπήλαιο της ΒΔ πλαγιάς της Ακρόπολης. Σύμφωνα με την παράδοση ο Απόλλων ενώθηκε εδώ με την Κρέουσα, κόρη του μυθικού βασιλιά Ερεχθέα, από την οποία γεννήθηκε ο Ίων, γενάρχης των Αθηναίων.

Στο ανατολικότερο σπήλαιο της βόρειας κλιτύς οι Αθηναίοι ίδρυσαν το ιερό του Πανός, το 490 π.Χ., αμέσως μετά τη μάχη του Μαραθώνα, για να ευχαριστήσουν τον τραγόμορφο θεό που βοήθησε τους Έλληνες να νικήσουν τους Πέρσες, ενσπείροντας «πανικό» φόβο. Σε τμήμα αναγλύφου εικονίζονται αριστερά ο Παν καθισμένος σε βράχο προς τον οποίο προσέρχεται Νύμφη (τέλος 5ου αι. π.Χ.), ενώ ένα μικρό ανάγλυφο φέρει παράσταση με τον Πάνα μέσα σε σπήλαιο και μπροστά του έναν νέο με χλαμύδα.

Η ενότητα των μικρών ιερών των κλιτύων κλείνει με ενεπίγραφη στήλη από το ιερό της Αγλαύρου, κόρης του μυθικού βασιλιά της Αθήνας Ερεχθέα, η οποία θυσιάστηκε πέφτοντας από την Ακρόπολη για να σώσει την πόλη από πολύμηνη πολιορκία. Οι Αθηναίοι, σε ένδειξη ευγνωμοσύνης, ίδρυσαν προς τιμήν της ιερό στο μεγάλο σπήλαιο της Ανατολικής πλαγιάς της Ακρόπολης. Ταυτίστηκε χάρις στην ενεπίγραφη στήλη με ψήφισμα του Αθηναϊκού Δήμου προς τιμήν της έρειας της Αγλαύρου Τιμοκρίτης (247/6 ή 246/5 π.Χ.).

Εικ. 4. Το ανάθημα του Πραξίου του 4ου αι. π.Χ. στον Ασκληπιό

Εικ. 5. Πλάκα με ανάγλυφη χορεύτρια από το ιερό του Διονύσου.

Εικ. 6. Ανάθημα του υποδηματοποιού Σίλωνα στο ιερό του Βλαύτη